

Verslag van de themadag: Tekstverwerking in het volwassenenonderwijs, 9 februari 1980

's Morgens werden groepen gevormd rond de onderwijssoort waar de deelnemers werken. Na een kennismaking kwamen we tot een indrukwekkende lijst problemen die leven in het volwassenenonderwijs.

Algemeen

- motivatie cursisten sterk afhankelijk van of ze gericht op examen, voor algemene ontwikkeling of voor maar een enkel vak(deelcertificaat) komen
- verschillende leeftijdsgroepen binnen een klas (meerderheid vrouwen tussen 30 en 50 jaar plus minderheid uit het gewone dagonderwijs uitgevallen jongeren)
- volwassenen hebben bij binnenkomst een zeer verschillende algemene ontwikkeling en taalvaardigheid
- veel cursisten zitten met persoonlijke problemen waar de onderwijsgevende te weinig aandacht aan kan geven. Ook is de combinatie school-gezin voor veel vrouwen moeilijk.
- verwachtingen cursisten erg schools
- cijfers voor volwassenen erg belangrijk (voor zichzelf en voor hun achterban)
- veel dagscholen zijn gebonden aan avondschoolen die al lang bestaan en zo materiaal en werkwijze soms opleggen aan de dagscholen
- veel part-time docenten die een paar uur geven, zo heb je weinig contact met je collega's

- naast kennis/vaardigheidsverwerving wil je ook vormend werken
- hoe moet je je als onderwijsgevende opstellen tegenover volwassen cursisten?

Vakgebonden

- moet je niet een specifiek voor volwassenen geschikte didactiek toepassen?
- het materiaal is vaak rol- en maatschappij-bevestigend
- de methode Opbouw wordt op dag-mavo/havo veel gebruikt en voldoet niet. Wat is het alternatief? Taalplan of Taal is toegang? Helemaal geen boek is moeilijk (weinig houvast voor onderwijsgevende én cursist). Hoe kom je aan materiaal?

Bovendien bij begeleiders van 'ouders (volwassenen) op herhaling' (een vorm van onderwijs op het niveau van de basisschool):

- subsidie van de gemeente is vaak afhankelijk van het gebruik van boekjes, diploma's enz.
- weinig continuïteit in de begeleiding, het wordt slecht betaald en is vooral gebaseerd op vrijwilligerswerk
- concurrentie met het reguliere onderwijs
- vrouwen willen bijspijkeren in dienst van hun kinderen in plaats van voor zichzelf
- de integratie van vorming en onderwijs is moeilijk
- materiaal is gauw te moeilijk, het is een erg tijdrovende klus om zinnig materiaal voor bijvoorbeeld kritisch lezen op het juiste niveau te vinden
- cursisten vinden het moeilijk om te zeggen wat ze denken
- hoe krijg je bij thematisch werken lijn in je onderwijs?

's Middags gingen de deelnemers uiteen in drie groepen:

- A tekstverwerking zonder boek
- B wel een boek maar tekstverwerking op eigen wijze
- C bekijken van een tekst met vragen uit een boek.

Werken zonder boek

In de voorbereiding was vooral rekening gehouden met de volwassen vrouwen die nu in zo grote getalen van het volwassenenonderwijs gebruik maken. Daarvoor had de begeleidster een paar Margrietteksten meegenomen en een tekst uit

Margriet over 'Feminisme in de mediamangel'.
Als analysemodel kozen enkele deelnemers het

- 1 centrale gedachte
- 2 wat staat er in de tekst?
- 2.1 wat wil de schrijver dat ik te weten kom?
(informatie)
- 2.2 wat wil de schrijver dat ik goed/kwaad, mooi/
lelijk, maatschappelijk gewenst, enz. vind?
(persuasie)
- 2.3 wat voor gevoelens of welke ervaringswereld
wil de schrijver bij me oproepen? (evocatie)
- 2.4 wil de schrijver dat ik iets doe of nalaat?
(directie)

Anderen kozen het model van Van Dijk en Krol,
een wat aangepast model van wat zij in hun beide
artikelen 'Lezen' in *Moer* 1975: 4 en 1977: 5
ontwikkelden:

- 1 waarom lees ik deze tekst?
- 2 wie zegt wat ik lezen moet?
- 3 waar komt die tekst vandaan?
- 4 wat wil de schrijver met de tekst?
- 5 hoe doet hij dat?
- 6 in wiens belang is het dat de schrijver mij zo
beïnvloedt?
- 7 is het waar wat de schrijver zegt?
- 8 wat kunnen we doen als we de tekst gelezen
hebben?

De vragen uit de analysemodellen boden de deel-
nemers wel stof tot een zinvolle discussie over
tekstanalyse. Voor cursisten zijn de vragen zo ab-
stract geformuleerd niet bruikbaar. Ze kunnen
een houvast bieden voor de onderwijsgevende om
een tekst (lieft een tekst die door de cursist zelf
is meegebracht) te ontrafelen op manipulerende
werking en achterliggende ideeënwereld. Een na-
deel is dan dat de onderwijsgevende zo'n tekst
klassikaal moet behandelen terwijl een tekst met
voor leerlingen duidelijke vragen ook zelfstandig
of in groepjes kan worden geanalyseerd. Een an-
der probleem is dat voor cursisten van vrouwen-
centrumgroepen of 'volwassenen op herhaling'
teksten gauw te lang en te moeilijk zijn. Ook de

model van Van Lint zoals Griffioen dat in *Zeg-
genschap* wat bewerkt weergeeft:

- 3 hoe sta ik tegenover die inhoud?
- 3.1 zijn feiten feiten?
zijn ze controleerbaar?
klopt de redenering?
heeft de schrijver ten onrechte iets niet ver-
meld?
- 3.2 waarom moet ik dat vinden?
ben ik het ermee eens?
waarom wel, waarom niet?
- 3.3 heb ik die gevoelens inderdaad?
kan ik dat ervaren?
waarom moet ik dat voelen/ervaren? hoe
komt het dat ik die gevoelens ook/niet heb?
- 3.4 wil, kan ik dat doen?
waarom wel/niet? altijd? soms?
- 4 hoe sta ik tegenover de tekst in zijn totaliteit?

tijd dat je aan een tekst bezig bent mag niet te
lang zijn. Voorwaarde voor een kritische analyse
is immers dat de cursist de tekst goed begrijpt.
Waarschijnlijk lopen oordeelsvorming en infor-
matieverwerking door elkaar en kan je stellen dat
de cursist eerst de tekst helemaal moet begrijpen
voor inzicht in de waarden en normen, de mani-
pulatie enz. tot stand komt. Toch moet je reke-
ning houden met de tijd en moeite die de cursist
voor het intensief lezen van de tekst nodig heeft
en zal je voor intensief kritisch lezen aanvanke-
lijk korte teksten moeten nemen.

Wel een boek, niet de bijbehorende vragen

De begeleidster had een tekst uit *Opbouw* dl 1 en
één uit *Taalplan* meegebracht. Als manieren van
tekstbehandeling kozen de deelnemers die van
Hennephof (*Moer* 1975: 4) en die van Van Lint
(*Levende Talen* 1973, nr 297). Hennephof
schetst een methode van lezen die bestaat uit tien
stappen:

- 1 vraag voor je de tekst uitdeelt de situatie van
dat moment (omgeving enz.) te beschrijven
- 2 vertel bron, auteur, omvang van het stuk, titel
voor je de tekst uitdeelt en vraag naar de ver-
wachtingen van de leerlingen
- 3 deel tekst uit, laat even inzien met als lees-
doel: kijken of de tekst aan je verwachtingen
beantwoordt
- 4 gesprek over verwachtingen tegenover wat het

- bleek te zijn en hoe je daar achter kwam
- 5 samen een leesdoel formuleren waarmee ieder de tekst voor zichzelf in zijn geheel gaat lezen
  - 6 tijdens het lezen noteert ieder zijn reacties, vragen, problemen naar aanleiding van de tekst
  - 7 notities uit stap 6 in groepjes bespreken
  - 8 in de hele groep bespreken of het leesdoel bereikt is, hoe dat gebeurd is en wat dat heeft opgeleverd
  - 9 ieder laten noteren wat hij/zij persoonlijk aan de tekst gehad heeft
  - 10 het genoteerde van stap 9 in de groep bespreken.

De leesmethode van Hennephof bleek erg bruikbaar wanneer je met kranten- of tijdschrift-artikelen werkt. Voor de opleiding tot het examen vonden de deelnemers het geen gericht trainende methode, wel voor de algemene vorming van de leerlingen en om de tekst als geheel te begrijpen. Voor het examen is intensief lezen op technisch vlak nodig. Een mondelinge tekstbehandeling à la Hennephof geeft ook de mogelijkheid voor leerlingen zich aan de tekstanalyse te onttrekken. Ook willen leerlingen graag precies weten of hun antwoord fout of goed is. Dat komt bij deze methode ook niet zo aan de orde: leerlingen kunnen met vragen blijven zitten. Toch verzuchtten deelnemers ook dat hun onderwijs toch meer moet kunnen zijn dan schools tekstverklaren als training voor het examen.

De subgroep die met Van Lint werkte (voor het schema zie hiervoor) bleek moeite te hebben de verschillende categorieën cognitief, affectief enz. uit elkaar te halen. Daarom vreesden de deelnemers dat zo'n analyseschema hun cursisten veel

hoofdbrekens zou kosten. Wel inspireerden verschillende delen van het schema tot opdrachten zoals rollenspelen, collages en associatie-oefeningen met betrekking tot bijvoorbeeld wat moet ik goed/kwaad vinden.

Conclusie: beide modellen bieden goede aanknopingspunten voor tekstanalyse in de klas. Hennephof gaat minder diep op de inhoud van de tekst in en zou als inleiding kunnen dienen. Van Lint stimuleert om diep op de tekst in te gaan.

Tekst met vragen

De begeleider stelde zich ten doel met de deelnemers te bekijken waar in de teksten met vragen een beroep op wordt gedaan. Uitgangspunt was een tekst uit Tussen woord en taal voor mavo-2. Eén sub-groep ging aan het werk en rangschikte de vragen volgens de taxonomie van Bloom. Bloom ordende vragen naar:

- kennis
onderverdeeld in categorieën zoals kennis tonen van theorieën, kennis tonen van indelingen, kennis tonen van werkmethodes
- begrip
onderverdeeld in categorieën zoals voorbeelden geven, in eigen woorden zeggen
- hogere doelen
kennis en begrip toepassen
analyseren
synthese
evaluatie.

Andere subgroepen deelden de vragen in bij

- vragen die teruggrijpen op de tekst
- vragen die stimuleren om problemen op te lossen.

INTERESSEERT ME GEEN ENE MOER

**Deze mededeling slaat voortaan op 'Het Beste uit 10 jaar Moer'.
Want wat heb je aan één Moer? Je wil het beste van het beste!
Vandaar deze selectie voor jezelf, voor je studenten.**

**Maar dan moet je wel gauw zijn. Het loopt storm met de bestellingen op het VON-bureau (Tel. 02975 — 67297 — di, wo-ochtend en do-avond).
Anders kunnen we er geen Moer meer aan doen.**

Bezwaren tegen de vragen:

- leerlingen worden zoetgehouden met opzoeken van moeilijke woorden
- naar de eigen mening van de leerlingen wordt niet gevraagd
- geen terugkoppeling van de tekstgegevens naar de situatie van de leerlingen
- de vragen lijken volstrekt willekeurig; leiden ze tot tekstbegrip?
- fictionele en feitelijke teksten op dezelfde wijze van vragen voorzien.

De deelnemers zouden liever zelf teksten zoeken en er al of niet zelf vragen bij maken. Sommige onderwijsgegenden aan moeder-mavo's zijn bij zo'n werkwijze bang niet voldoende voor het examen op te leiden. Toch is het waarschijnlijk voldoende om een korte periode voor het examen geconcentreerd met de examenteksten met vragen te oefenen. Heb je je leerlingen al eerder goed en kritisch leren lezen dan is de op het examen gewenste techniek vrij snel aan te leren. Als je zelf teksten gaat zoeken dan kan je bijvoorbeeld krantenartikelen nemen. Dan moet je wel goed de groep in je achterhoofd houden (wat leeft bij deze cursisten). Ook kan je je cursisten zelf teksten laten meebrengen die ze boeiend, moeilijk, ingewikkeld of leuk vinden. Zinnige manieren van tekstbehandeling vonden deze deelnemers voorts in Wegwijs in het taalverkeer en in Taalplan.

Aan het eind van de dag kwamen de deelnemers nog kort bij elkaar voor opmerkingen, suggesties en plannen. Over het algemeen toonden velen interesse in voortzettingen meer op één onderwerp toegespitst; genoemd zijn: opstel, methodes, literatuuronderwijs, nog een keer teksten-zonder-vragen (want 't blijft maar moeilijk) en volwassenenonderwijs speciaal aan vrouwen.

Wie een *gespreksgroep over de a.s. emancipatienota* wil, kan zich opgeven bij: Maria Hamelijncx, Okapistraat 29, Nijmegen, tel. 080 – 554569.

Lesmateriaal (op een flap geschreven): *Afschriften* (Anne Frank Stichting); te bestellen bij Antwoordnummer 265, 2270 WB Voorburg. *Leren 'van buiten'* (voor alfabetisering, een foto-boek).

Brievenboek Amsterdam, te bestellen bij SPOS, Laan van Vollenhove 3227, Zeist.

(Er zal ook ooit een Formulierenboek verschij-

nen, ook bij de SPOS.)

Ouders op Herhaling, Herensingel 3, Leiden, tel. 071 – 126502 heeft beschikbaar:

een *spellingboek*, *w.w.boekjes*, *w.w.kaarten* en een *verslag* van projecten van cursisten 'Ik schrijf nu zelf ipv. mijn man': taal en vorming voor vrouwen, door 'Brood en Rozen' (Stationsplein ? tel. 073 – 137649?) in Den Bosch.

Voor iedereen die de vormende elementen in zijn/haar onderwijs van belang acht, is er deze literatuur:

Taalonderwijs en Vorming door A. Brekelmans, B. v.d. Leeuw, M. Smits en E. de Vries. Nijmegen 1979.

Bijscholing

Aan de Gelderse Leergangen komt er een bijscholingscursus voor docenten in het volwassenenonderwijs. Wanneer? Wordt t.z.t. in *Moer* aangekondigd.

Hebt u ideeën, vragen, commentaar?

Even bellen of schrijven naar Lidy Otto, W.v. Hallhof 24, Soest, tel. 02155 – 16390.

Antwoord van minister Pais

Op 20 november 1979 heeft het VON-bestuur een verzoekschrift ingediend bij minister Pais, waarin hem wordt gevraagd duidelijkheid te verschaffen over organisatie/subsidie voor VON-congressen. Nu de nascholing voor docenten bij diverse opleidingsinstituten is ondergebracht (tweede/derde-graads leraren worden ergens anders naschoold dan bijvoorbeeld eerste-graads), krijgt de 'longitudinale' opzet van de congressen geen kans meer.

We kozen als briefvorm het verzoekschrift, omdat de minister dan verplicht is te reageren. Met onderstaand antwoord heeft Pais ons voortreffelijk geholpen, eindelijk zijn we uit de onzekerheid en kunnen we aan de slag. Dank, minister! *Naar aanleiding van het verzoekschrift d.d. 20 november 1979, dat zes bestuursleden van de VON mij hebben toegezonden, deel ik u mee, dat ik er naar streef om met ingang van 1 augustus 1980 een wettelijke regeling voor de nascholing te doen ingaan.*

Zolang het overleg terzake nog niet is afgerond, kan ik uiteraard nog geen definitieve uitspraken met betrekking tot procedures e.d. doen.

Wel meen ik u er nu reeds op te moeten wijzen, dat de uitvoering van nascholingscursussen tot de taak van de initiële opleidingen zal gaan behoren en dat subsidiëring van nascholingscursussen slechts betrekking zal hebben op cursussen, welke door initiële opleidingen worden aangevraagd en uitgevoerd.

*De minister van onderwijs en wetenschappen
dr. A. Pais*

Drie zaterdagen over Nederlands als vreemde voertaal

Het VON-bestuur organiseert driemaal een zaterdagbijeenkomst over intercultureel onderwijs. Het publiek en de doelstelling zijn voor elke bijeenkomst verschillend. En de deelnemersgroep wordt beperkt gehouden.

1. Septemberbijeenkomst

Bestemd voor 'beginners', d.w.z. leraren uit het kleuter- en basisonderwijs, die zo'n beetje voor het eerst met kinderen van buitenlandse werknemers worden geconfronteerd.

Doel: Informatie: De deelnemers worden in contact gebracht met literatuur, met werkwijzen en materialen van onderwijzers en kleuterleidsters, die al lang met deze problematiek bezig zijn.

2. Oktoberbijeenkomst

Bestemd voor 'gevorderden', d.w.z. leraren uit kleuter- en basisonderwijs, die al enkele jaren te maken hebben gehad met kinderen van buitenlandse werknemers.

Doel: Uitwisseling van ervaringen en opdoen van nieuwe ideeën. De deelnemers zullen geconfronteerd worden met van elkaar verschillende werkwijzen.

3. Novemberbijeenkomst

Bestemd voor opleiders in Klos of PA.

Doel: Aanzet tot en informatie over leerplanontwikkeling op dit gebied. De deelnemers wisselen uit, wat ze aan intercultureel onderwijs doen op hun opleidingsinstituut. En ze zoeken gezamenlijk naar wegen om hun schoolwerkplan te verbeteren.

Voor deze bijeenkomsten is inschrijving nodig. Je kunt je aanmelden bij het VON-bureau middels een kaartje aan Du Perronlaan 60, 1422 CS Uithoorn. Zet erbij, om welke bijeenkomst het gaat. Dan ontvang je mettertijd een uitvoerige uitnodiging met het programma. Naar alle waarschijnlijkheid zullen de bijeenkomsten in Utrecht plaatsvinden in de Kargadoor op de laatste zaterdagen van de maand van 11.00 tot 15.00 uur.

Schoolkrant-trammelant, een klassiek conflict

Op de s.g. De Schothorst te Amersfoort verscheen reeds jaren een schoolkrantje. Sommige jaren was dat krantje best leuk en een enkele keer was het een (heel) klein beetje kritisch. (Bijvoorbeeld: 'Haalt het dekaanat 1984?' — naar aanleiding van een slecht functionerende decaan). De redactie bestond uit 5 à 8 leerlingen en een leraar Nederlands, of maatschappijleer, die vaak via hun lessen kopij leverden. Er was geen officieel reglement (!) en de directie bemoeide zich officieel ook nergens mee. Soms kwam er wat kritiek op de krant, maar alles kabbelde rustig voort: 5 à 6 keer per jaar maakte de redactie 1100 kranten, die vaak na het uitdelen op het schoolplein wat in de wind fladderden.

Totdat ... de derde krant dit schooljaar voor drie-kwart verboden werd en vervolgens zeer snel in de container verdween. De schoolleiding deelde mee, dat ze wel toelichting op dat besluit wilde geven en de redactie gaf te kennen, dat ze wel over enige zinsneden in de krant wilde discussiëren, maar dat 7 van de 10 bladzijden weggooien haar toch wel wat te gortig was.

Alom verbijstering! Welke maatstaven waren aangelegd? 'Niet geschikt voor 12-jarigen, wij zijn verantwoordelijk voor de gehele school, kwetsend, VPRO-journalistiek.' (Dit laatste was nog niet zo'n slecht verwijt vonden de redactieleden.) Verder overleg deed de standpunten verhard en pijnlijk deed het gemis van een goed reglement zich voelen. Aan de leerlingen in de school werd uiteraard geen mening gevraagd. Kortom geen schoolkrant zonder censuur van de rector of een van zijn secondanten.

De redactielieden waren best aangeslagen, wat konden zij doen? ... Op de oude basis doorgaan, daar had niemand zin in. 'We geven zelf een krant uit' opperde iemand. Dat was de oplossing, een ondergronds blad! 'Nee, een onafhankelijke krant' verbeterde een ander. Moesten de twee redactieleden die les gaven, wel meedoen aan een onafhankelijke leerlingenkrant? Mijn collega en ik besloten van wel, als de andere redactieleden dat althans wilden.

En zo doet het feit zich voor, dat er een onafhankelijke krant vanaf februari verschijnt met daadwerkelijke steun van een lerares en een leraar. Zo iets wordt ons door veel collega's en een deel van de schoolleiding bepaald niet in dank afgenomen. Om wat morele steun te vinden, heeft de redactie

de Vereniging Onafhankelijke Schoolkrant opgericht. Met financiële steun van enkele ouders en leraren kan de krant verschijnen.

Eind mei verschijnt het derde nummer. Het wordt een themanummer over de relatie leraar-leerling binnen onze school. De kranten worden buiten het plein en stiekum binnen school verkocht; in een oplage van 200 stuks.

Het is opvallend hoe de houding van de (leerling)-redactieleden veranderd is. Het is nu hun krant; zij hanteren publiciteit en zij maken nu veel duidelijker iets voor hun eigen groep. Ook de leerlingen die de krant gelezen hebben, reageren veel directer. Zij willen vooral stukken in de krant, die te maken hebben met hun eigen positie in de school.

De grote moeilijkheid is uiteraard de continuïteit van zo'n krantje, als het eerste elan verdwenen is. In ieder geval is het ons (sectie Nederlands) wel duidelijk dat een krantje dat een reclame voor de school moet zijn, nog geen leerlingenkrant is. In de tweede plaats is het de vraag of er op langere termijn docenten als redactielid moeten functioneren. Het is tenslotte een leerlingenkrant. In de derde plaats is het in verband met de gewenste continuïteit toch de moeite waard tot een of andere overeenkomst met de schoolleiding te komen. Eventueel kan een oudercommissie bemiddelen. Juist door het feit dat de leerlingen onafhankelijkheid betoond hebben, is hun onderhandelingspositie verbeterd. In ieder geval moet de censuurkwestie duidelijk uit de doeken gedaan worden. Bijvoorbeeld de rector/directeur kan advies geven over het al dan niet plaatsen van een artikel. Is de redactie het daarmee niet eens, dan zou een beroepscommissie (ook met leerlingen erin) de beslissing omtrent plaatsing moeten nemen. Tenslotte lijkt het mij het beste de krant via een of ander abonnementensysteem te verspreiden. De krant wordt dan in elk geval alleen gelezen door diegenen, die er geïnteresseerd in zijn. Niet het geringste voordeel is, dat de redactie moet zorgen dat de inhoud boeiend blijft voor de lezers.

Leo Tortike, Voltastraat 53, 3817 KM Amersfoort, tel. 033 — 15093

het is maar dat u het weet!